

Johannes Blanksma, de koppige klokkenluider (3)

Tegenslagen brachten de gedupeerde boer tot bijzondere initiatieven

Na zijn royement uit het FRS in 1956 wachtte Johannes Blanksma – later met zijn jonge gezin – nog veel meer ongemak. De verkoop van boerderij en vee maakte verhuizen naar de pastorie in het Noord-Hollandse Twisk noodzakelijk. Daar bleef hij zijn gelijk verkondigen, ook werkte hij aan een alternatief.

In Friesland – maar ook daarbuiten – bleef Johannes Blanksma ‘de meest besproken fokker’. Want al opereerde hij buiten stamboekverband, hij verkondigde zijn ideeën waar hij maar kon. Hoewel het nog bijna tien jaar zou duren voor de crisis in de Friese veeverbetering in de volle omvang naar buiten kwam – Adema 561 werd in 1958 geboren – toch werd al duidelijk dat hij in principe best eens voor een belangrijk deel gelijk kon krijgen. Hij bleef een bijzondere man en behield de status van herenboer, al werd in bredere kring duidelijk dat het hem financieel niet voor de wind ging. ‘Hij was helemaal geen boer’, aldus de burens van die tijd. De winning van het veevoer van weide en bouwland kwam in de knel en men zag hem nooit in werkkiel. Nee, dan speelde Blanksma liever een stuk van Chopin op de piano in de mooie kamer van Vinea Domini.

Hij kreeg te maken met de stierenverordening van 1950, die inhield dat slechts stieren afkomstig uit stamboekbedrijven voor dekdiens in aanmerking kwamen. ‘Wilde’, ongeregistreerde stieren waren taboe. Blanksma mocht zijn eigen stieren dus niet meer gebruiken. Hij vroeg op grond van de bijzondere kenmerken van zijn veestapel ontheffing aan bij het Productschap voor Vee en Vlees. Op voorwaarde dat hij de stieren alleen op het eigen bedrijf gebruikte en enkel voor de slacht zou verkopen, kreeg hij toestemming van voorzitter Johan de Veer. Die voegde er nog een

Vinea Jeltje 314 (v. Vinea Siguerd 19 Botermijn) als bijna vijftienjarige in Twisk, productie: 8.1 5089 4,12 288 3,58

De doopsgezinde pastorie van Twisk

zeer ongebruikelijke voorwaarde aan toe: ‘Dat u zich zult onthouden van acties tegen de huidige fokrichting en stamboekvoering van het zwartbonte vee in Nederland.’ De connectie tussen de stamboeken en het productschap bleek groot, al kon die niet voorkomen dat de verordening in 1958 werd afgeschaft. Blanksma was tot 1959 vrijgezel, hij was al 47 jaar. Toen ontmoette hij in het kader van de doopsgezinde broederschap de elf jaar jongere Texelse predikante Trijntje van der Zwaag en ze waren op slag verliefd. Nog hetzelfde jaar trouwden ze en in rap tempo werden op de Pingjumer boerderij vier kinderen geboren, waarvan de oudste helaas zwaar gehandicapt was. Voor diens verzorging kwam er een meisje uit Texel: Jane Verijken, die nu in Twisk woont. Zij kan zich de sfeer in het gezin nog goed voor de geest halen. Aan tafel hoorde ze de sombere verhalen over zieke koeien en de vele kalveren die voortijdig en dood werden geboren. En al besefte ze het toen niet helemaal, het kwam financieel goed uit dat ds. Trijntje Blanksma soms een invaldiens in de kerk of een trouwerij kon doen, wanneer haar zwangerschap dat toeliet.

Einde van het bedrijf

In 1964 sloeg het noodlot toe. De trotse boer kon niet meer aan zijn financiële verplichtingen voldoen en moest aan zijn beide broers vragen voor hem borg te staan. Daar konden of wilden ze niet aan beginnen. Zelf vertelde hij twee jaar later over die trieste aangelegenheid in het Noord-Hollands Dagblad. Journalist Volkert Nobel noteerde: ‘Een ernstige ziekte teisterde zijn veestapel en zijn eigen broers verkochten het aloude familiebedrijf! Hij had met zijn “ondermijnende activiteiten” de naam Blanksma te grabbel gegooid. Fokker Johannes Blanksma stond met vrouw, kinderen en koeien op straat.’

Ja, ook de koeien moesten worden verkocht. Het boelgoed van ‘een gezond, goed doorgefokt en melkrijk beslag vee’ vond plaats op woensdag 6 mei 1964, op de dag van de voorjaarsstierenkeuring van het FRS in Leeuwarden. Het boelgoedboekje vermeldde 35 stuks rundvee, enige melkkoeien waren al eerder verkocht. Achterneef Sybren Blanksma, wiens vader schuin achter Vinea boerde, kocht eens een jonge koe die door haar hoogtemaat een bijzondere verschijning in de stal werd. Beeldend vertelt deze

Vinea Maaike 194 (v. Vinea Siguerd 23 Melkbron) als bijna vijftienjarige in Twisk, productie: 6.9 6992 4,18 351 3,42

Blanksma: ‘Ze was zo groot, ze greep met haar bek het hooi zo van de zolder.’

Veel boelgoedkoeien hadden te vroeg gekalfd of hadden ander ongemak, bloedonderzoek had steeds uitgewezen dat ze negatief reageerden op abortus Bang. Verder was opmerkelijk dat vrijwel alle tweejarige vaarzen nog niet drachtig waren. De prijzen waren dan ook matig. Bij de koeien was een duidelijke topper, zo herinnert Kees Wagemaker zich nog als de dag van gisteren. Samen met zijn vader reisde hij vanuit Sijbekarspel naar de stierenkeuring, toen ze vlak voor Harlingen naast de rijksweg de drukte rond het boelgoed zagen. Ze kenden ‘het verhaal van Blanksma’ en besloten te gaan kijken. De negenjarige Vinea Jeltje 355 had hun voorkeur, maar Wiebe en Evert de Jong uit Pingjum boden tot 1500 gulden. De koe – vol van het oude Vineabloed – was drachtig van Frans Y 229 van KI Sijbekarspel en de Wagemakers kregen de eerste koop op het kalf. Zelf wisten ze beslag te leggen op twee Frans Y 229-pinken: Vinea Jeltje YB 453 voor 770 gulden en Vinea Jeltje YB 455 voor 480 gulden. De laatste, geboren uit de Siguerd 2-dochter Jeltje 313 toen die 14 jaar oud was, groeide uit tot een uitstekende melkoe, die bijna 60.000 kg melk produceerde bij Wagemaker. Deze vestigde zich een jaar later als veehouder in de Flevopolder en boert daar nu nog met zijn zoon Kees jr.

De keus voor Frans Y 229 had Blanksma kort na zijn royement gemaakt, omdat de Fransfokkerij hem, buiten zijn eigen bloedlijn, als de meest juiste voorkwam, vooral omdat deze melk uitstraalde. Maar hij kende ook de Friese trekjes in de Noord-Hollandse fokkerij en waarschuwde voor de negatieve kanten ervan: ‘Ze moeten oppassen dat de koeien ook hier niet te klein worden.’ Waarschijnlijk wist hij dat de grootmoeder van Frans als naamloze koe vanuit Friesland was aangekocht door Aart Yff van Noord-Beemster. Vrijwel niemand was zich toen nog bewust van het feit dat Frans Y 229 een van de belangrijkste verspreiders zou worden van het erfelijk zinkgebrek: dat stond niet op het beruchte lijstje van Blanksma.

Zelf liet Blanksma enkele van de oudere koeien kopen tijdens het boelgoed, daarvoor had hij Bauke van der Velde ingescha-

keld. Onder hen de veertienjarige Vinea Maaike 194, dochter van Siguerd 23 Melkbron en de stiermoeder Maaike 134, die 18 jaar oud is geworden.

En ook de eveneens veertienjarige Jeltje 314, dochter van Vinea Siguerd 19 Botermijn – zoon van Maaike 134 – veranderde niet van eigenaar: Johannes Blanksma koesterde zijn oude dieren.

Zware tijden in Twisk

Veel koeien kon hij niet meenemen naar de doopsgezinde pastorie in het West-Friese dorpje Twisk, waar zijn vrouw was aangesteld als dominee. Het kostte al genoeg moeite om de min of meer uitgewoende pastorie wat aan te kleden. Blanksma had hier en daar een paar stukjes weidegrond weten te huren, maar toch bleek het noodzakelijk een koe aan de tuiketting langs de Zuiderweg te laten grazen. In Twisk – waar ‘dominee Blanksma’ al snel veel respect afdwong – leerde men Johannes Blanksma kennen als een man die ‘s ochtends en ‘s avonds op de fiets de koeien ging melken, vaak met een van de kinderen achterop. Op zondagochtend werd er soms met ongeduld op hem gewacht, want de gemeente van Trijntje van der Zwaag besloeg bijna de hele kop van Noord-Holland, zodat er tijdig gestart moest worden door het gezin wanneer ze ver van huis moest preken. In Twisk was hij koster en verzorgde hij het grasveld rond het prachtige kerkje aan de overkant van de Dorpsstraat, hij bracht de kinderen naar school en soms verraste hij het gezin met een gekookt eitje. De herenboer van Pingjum leek zich te schikken in zijn lot. Hij speelde nog steeds graag op de piano, waarboven het geprepareerde hoofd van de stier Vinea Siguerd 26 Optimist aan de muur was bevestigd.

Meteen toen hij zich in Twisk was gaan wonen, meldde Blanksma zich aan als lid van het NRS. ‘Ik ben in wezen de eerste Friese fokker die het NRS heeft erkend’, mocht hij naderhand graag met smaak vertellen. Zijn koeien kregen uiteraard de registerstatus, maar wel stortte hij zich elk jaar met plezier in de discussies tijdens de NRS-vergaderingen in Utrecht. Voorzitter Jan Leenheer leerde hem al snel kennen als een kritische en breedspakige debater, bij wiens optreden hem soms de verslagen van de FRS-vergaderingen helder voor de geest kwamen.

‘Bij alle boeren stapte hij zo de koegang binnen’, herinnert

Johannes Blanksma en dominee Trijntje van der Zwaag in Twisk met de geprepareerde kop van de stier Vinea Siguerd 26 Optimist

Zimmerman Pilot Star Primo, de HF-stier waarvan sperma werd geïmporteerd in Nederland door Johannes Blanksma

Jan Donker, veehouder en historicus in Twisk, zich nog heel goed. 'Dan ging hij tekeer tegen het Friese stamboek en de boeren. "De Friese fokkers moeten eens een maatstok kopen", was een van zijn uitdrukkingen.' De bezoeken hadden soms ook een ander doel, want in de herfst was het een hele toer om zijn beesten onderdak te verschaffen. Hij had de eerste jaren geluk dat de Witte Hoeve van Jan Groot aan de Dorpsstraat leegstond en ook Chris Wijdenes behoorde tot de boeren in het dorp die een paar koeien aan de kost hielpen. Men zag Blanksma geregeld op zijn brommer door het dorp tuffen met achterop een pak hooi of stro dat hij opsloeg in het boetje (schuurtje) achter de kerk. Na enkele jaren lukte het niet meer zo goed. In het interview met het Noord-Hollands Dagblad van 11 november 1966 werd niet alleen met veel voldoening geconstateerd dat het Friese stamboek overstag was gegaan, zodat de FRS-leden in andere provincies vee mochten aankopen, maar ook vertelde hij dat de koeien nog buiten liepen, soms in de stromende regen. Blanksma: 'Hier in de pastorie heb ik geen ruimte en ik weet nog niet waar ik met de dieren naartoe moet.' De noodkreet werd gecompliceerd door de vermelding van adres en telefoonnummer... Nanne Beers van de Reigerhof bij Heerhugowaard belde de kleine veestapel onderdak.

Nieuw perspectief

Anderhalf jaar later – het was mei 1968 – pakte dagblad De Rotterdammer ongebruikelijk groots uit over de rebellie in de rundveefokkerij. Cees Dekker van Vierpolders – de onbegrepen bloed-groepenskundige, aan wie door Veeteelt in het voorjaar van 2004 ruimschoots aandacht is besteed – werd ten tonele gevoerd, maar ook Johannes Blanksma, waarvan men in Friesland openlijk zei: 'Die Blanksma begint gelijk te krijgen, was er maar eerder naar hem geluisterd.'

Adema 197 was 'geen goede stier, maar een gouden kalf', zo had hij kort daarvoor in hun eigen bewoordingen – in Friesland nog wel – de hoogleraren Piet Hoekstra en Theun Stegenga horen verkondigen. De beide Friese boerenzonen namen afstand van de fokkerijpolitiek sinds de overheersende stamvader, 'die een legendarische klank kreeg en andere, ongetwijfeld waardevolle fokfamilies sterk heeft teruggedrongen', aldus Stegenga. Vooral diens uitlating: 'Er waren maar weinigen, te weinig, die een eigen weg durfden gaan. Dit is geen gelukkige ontwikkeling geweest', kon niet anders dan als muziek in de oren van Blanksma klinken. En dus herinnerde hij in de krant aan de waarschuwendes van vader Blanksma rond 1937, aan zijn vooruitziende

blik in de paardenfokkerij en aan de struisvogelpolitiek van het FRS met betrekking tot erfelijke gebreken.

'Destijds werd mij verweten dat ik de Nederlandse veefokkerij had verraden. Nu moet maar eens worden onderzocht wie schade heeft aangericht, zij of ik', aldus Blanksma die, zo schreef verlaggever Huib Goudriaan, 'zijn Friese trots en hardnekkigheid nog niet heeft verloren'.

Johannes Blanksma scheen vol nieuwe energie. Tijdens de decembervergadering in 1968 van het NRS raakte hij bijna niet uitgesproken over de gevaren van de geleide exterieurkeuring en het gebrek aan publiciteit rond koeien met een hoge levensproductie. Niemand wist dat hij in alle stilte met een nieuw project bezig was. Hij was in contact gekomen met de hoogleraar Frederik Bakels van de universiteit in München, die op het proefbedrijf streefde naar een melkveestapel van gemiddeld twaalf jaar oud. Daarvoor schakelde hij de uit Amerika geïmporteerde fokstier Zimmerman Pilot Star Primo in; een stier boordevol familieelt, waaruit een groot aantal productiekampioenes en ook veel positief verervende stieren waren geboren. Zijn moeder behoorde met 14.000 kilo melk per jaar tot de topproducentes van haar tijd. De stier, gehuisvest bij KI Neustadt, paste helemaal in het beeld van duurzame productie, dat niet alleen Bakels maar ook Blanksma voor ogen stond.

Voor twaalf Duitse merken per ampul wist de miniboer van Twisk al in november 1968 een viertal van zijn Maaikes en Jeltjes drachtig te krijgen van de eerste Holsteinstier die in Nederland werd ingeschakeld. Blanksma glunderde dan ook toen hij in januari van het volgende jaar vernam dat directeur Ype Tjeerd Bakker van De Schothorst in Lelystad tijdens een lezing in Sneek zijn zorg uitsprak over het verbod om HF-sperma – zelfs voor proeven – te importeren in Nederland. Bakker vreesde dat het sperma op illegale wijze Nederland binnen zou worden gesmokkeld omdat men in praktijk niet op de officiële vergunning wilde wachten. Blanksma pakte de telefoon om Bakker te vertellen dat al vier van zijn koeien drachtig waren van een HF-stier. Die stond perplex en reisde meteen af naar Twisk om de mogelijkheden van import te bespreken. Blanksma had zich intussen namelijk verzekerd van het importeurschap, waarvan de details nog moesten worden besproken. Blanksma had gehoord van drie procent provisie, maar of dat nu netto of bruto was?

Einde van de worsteling

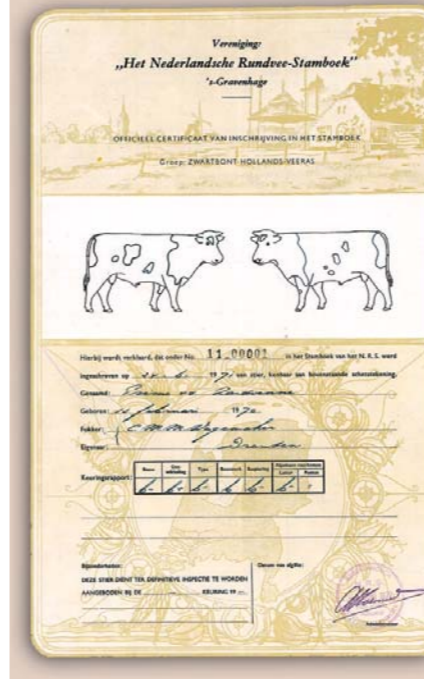
Op 30 januari 1969 bezocht Ype Tjeerd Bakker de pastorie van Twisk en een dag later overleed Johannes Blanksma tijdens het dansen na afloop van de feestelijke vergadering van de Hollandse Mij van Landbouw in de armen van zijn danspartner: een hartstilstand maakte een eind aan zijn leven. Bij zijn overlijden werd er op diverse plaatsen aan herinnerd dat een recente

Het doopsgezinde kerkje, nog altijd een sieraad aan de Dorpsstraat in Twisk

De eerste Nederlandse Holsteinstier

Nadat Kees Wagemaker tijdens het boelgoed van Johannes Blanksma in 1964 twee hokkelingen had gekocht, hielden de beide mannen contact. Samen gingen ze naar Cees Dekker in Vierpolders om diens bijzondere koeien te bewonderen en hun sterk gemeenschappelijke fokkerijfilosofie te toetsen. En Blanksma mocht er soms een paar koeien bekappen, dat had hij intussen onder de knie gekregen. Toen Blanksma begin 1969 overleed, kocht Wagemaker de kleine veestapel die hier en daar was ondergebracht. Drie koeien vond hij interessant en hij bood er zoveel geld voor dat de drie jongste kinderen er elk een mooi startkapitaal aan overhielden voor hun studie. Dat hebben ze stuk voor stuk uitstekend benut. De weduwe werd na het overlijden van Blanksma predikante bij de doopsgezinde gemeente van Rottevalle in Friesland.

Moeder Vine Jeltje YB 455
Productie: 7.0 6053 5,07 3,28

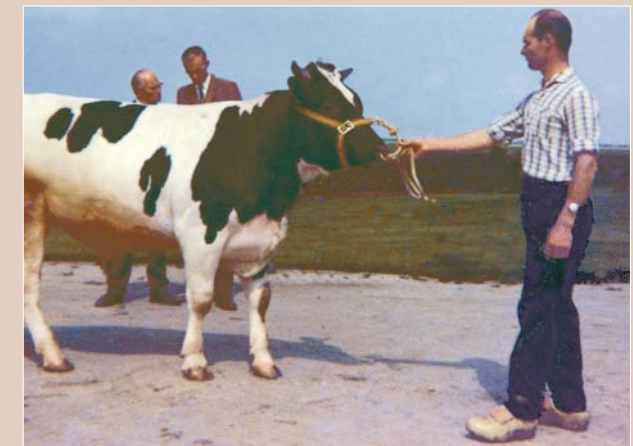

Primo van de Zandvenne, zoon van Pilot Star Primo en Jeltje YB 455

Ook daar kreeg ze weer respect door haar werk en optreden terwijl ze haar nog jonge kinderen een eigen verantwoordelijkheid bijbracht, mogelijk omdat ze wist dat ze niet oud zou worden. Op 28 juni 1978 overleed Trijntje Blanksma-Van der Zwaag, nog maar 54 jaar oud. 'Rijk gezegend, zwaar beproefd en warm bewogen', schreef men bij haar overlijden. In Pingjum werd ze bij haar man begraven. Samen met de koeien kocht Wagemaker ook het restantje sperma van Zimmerman Pilot Star Primo, waarmee hij de in 1964 aangekochte Vine Jeltje YB 433 insemineerde. Op 13 februari 1970 werd uit deze verbintenis het stierkalf Primo van de Zandvenne geboren, de eerste 'halve

Holstein' die door het NRS in het speciaal hiervoor ingerichte boek werd ingeschreven onder nummer 11-00001 op 24 juni 1971. Niemand minder dan hoofdinspecteur Wiebe de Boer verrichtte samen met de polderinspecteur Herman Booiijk de keuring. Haast om de intussen actuele HF-discussie niet op scherp te zetten, werd Primo met b-voorlopig ingeschreven. De Boer besefte de bijzondere status van Primo, die hij dan ook prompt fotografeerde. Definitief werd de stier afgekeurd: ook het laatste product uit de stal van Blanksma haalde de stamboekdrempel niet. Zelfs postuum bleken Johannes Blanksma's fokkerijgedachten te progressief.

Rechts:
Op 24 juni 1971 werd Primo als eerste stier met HF-bloed gekeurd in Nederland door NRS-hoofdinspecteur Wiebe de Boer en inspecteur Herman Booiijk

Links:
De voorkant van het stamboekbewijs met nummer 11-00001

statutenwijziging van het FRS – waardoor het stamboek toegankelijk werd voor dieren van elders – in feite tegemoetkwam aan zijn grieven, die hem destijds het lidmaatschap hadden gekost. De filosofisch ingestelde Friese commissaris in fokstieren, Wouter Zwart, wijdde in het Friesch Landbouwblad een mooi herinneringsbericht aan Johannes Blanksma, waarin hij (vertaald uit het Fries) schreef:

'Wanneer men zijn leven overdenkt, krijgt men iemand voor zich die met veel vraagstukken geworsteld heeft en er niet altijd door- en uitgekomen is. Maar het kan ook gebeuren, wanneer men er wel uitgekomen is en dat doorgeeft, dat men niet wordt verstaan. "Het is de toon die de muziek maakt", luidt een gezegde en die toon klinkt niet iedereen mooi in de oren. Daar heeft Johannes

Blanksma mee geworsteld en daardoor was hij vaak onbegrepen. Maar toen hij erop wees dat het Friese vee in het algemeen wel wat groter mocht, zag hij dat goed en mocht, ja moest hij daarop wijzen. Het vervolg van zijn leven heeft vervolgens een knak gekregen, laat ons dat nooit vergeten. Maar deze in aanleg zoekende figuur zag toch altijd weer de zonzijde, het veld blikkeren en de wiekslag van het leven trok hij zich aan. Zo heeft deze man bestaan, geestelijk wereldburger en pelgrim in het harde bestaan.' Een mooie typering van Johannes Blanksma, de koppige klokkenluider.

Reimer Strikwerda